

Etyka – rozumowa refleksja nad ludzkim postępowaniem.

Etyka dzieli się na:

1. metaetyka-etyka ogólna –etyka normatywna-poszukuje jednej obiektywnej normy moralnej.
2. Etyka szczegółowa – życia społecznego –życia indywidualnego.
3. Aretologia – nauka o cnotach.
4. Syntejologia – nauka o sumieniu.
5. Teoria prawa naturalnego.
6. Aksjologia – nauka o wartościach.
7. Eudajmonologia – nauka o ostatecznym celu człowieka.
8. Nauka o aktach ludzkich.

Eticos- nawyk, etos – zwyczaj/obyczaj (nauka o pewnym sposobie zachowania się).

Etyka należy do dwóch najstarszych dziedzin nauki (arche - pierwotna zasada z której zbudowany jest świat: woda, ogień, ziemia –mieszane żywioły)

Bóg jako absolut – ktoś kto wprowadził świat w ruch.

Arystoteles podzielił czyny człowieka:

- Actus hominis – akt ludzki, akty którym podlega każdy człowiek np. trawienie.
- Actus humanus – akt konkretnego człowieka, akty zależne, na które mamy wpływ.

Wszystko z natury jest etyczne i moralne. Może być etycznie dobre, złe i obojętne.

Ojcem etyki jest SOKRATES. Najstarszym tekstem z okresu przedsokratejskiego jest obecnie Stary testament i Kodeks Hammurabiego, który jest jednocześnie najstarszym tekstem prawniczym. Cały kodeks jest napisany pismem klinowym.

Eudajmonizm- związany jest z pojęciem szczęścia, moralnie dobre jest to co sprzyja szczęściu człowieka, moralnie złe jest to co go unieszczęśliwia.

Eudajmonizm Hedonistyczny (przyjemność). Na czele szkoły hedonistycznej stał Arystyp z Cyreny.

Eudajmonizm Agatyczny – pochodzi od Platona. Pleroma – świat idei, idee to byty.

Według Platona ciało jest więzieniem dla ducha. Szczęściem człowieka będzie wydostanie się z ciała i połączenia z pleromą. Połączenie z pleromą dzieje się na zasadzie kontemplacji.

Eudajmonizm Apatyczny twierdzi że, moralnie dobre jest to co sprzyja człowiekowi w intelektualnym kontakcie z ideą dobra i ideą piękną, moralnie złe jest to co uniemożliwia intelektualny kontakt z ideą dobra i ideą piękną.

Eudajmonizm Aretyczny (cnota)

4 cnoty kardynalne: roztropność, umiarkowanie, męstwo, sprawiedliwość.

Moralnie dobre jest to co sprzyja osiągnięciu cnót, moralnie złe jest to co oddala człowieka od osiągnięcia cnót.

Eudajmonizm perfekcjonistyczny.

Twórcą jest Arystoteles (perfekcyjny rozwój człowieka jako osoby)

Moralnie dobre jest to co służy doskonałemu rozwojowi człowieka, moralnie złe jest to co hamuje i uniemożliwia, odwodzi człowieka od doskonałego rozwoju.

Arystoteles jako pierwszy odróżnił etykę teoretyczną od etyki praktycznej.

Złota reguła postępowania oparta i związana jest z szukaniem złotego środka.

Arystoteles stał na stanowisku racjonalnego umiarkowania.

Człowiek to tzw. zoon politikos – zwierzę społeczne. Wyróżnił kilka rodzajów podziału politycznego.

1. monarcha – tyrania
2. arystokracja – oligarchia
3. republika – demokracja

U podstaw sceptycyzmu leżało przekonanie, że wiedza jest nieosiągalna.

Wezwanie do tego, żeby we wszystko wątpić.

Człowiek jest nieszczęśliwy, jeśli trzyma się jednego poglądu, Aby nie być nieszczęśliwym należy mieć dystans do poglądów.

Współczesny relatywizm i sceptycyzm moralny

Eudajmonizm teologiczny – grupa poglądów, które twierdzą, że ostateczne szczęście człowiek może znaleźć w Bogu.

Moralnym dobrem będzie to co będzie zbliżało człowieka do Boga, moralnie złe będzie to co będzie oddalało człowieka od Boga.

Przedstawiciel: Augustyn z Hippony.

Jezus:

- równouprawnienie kobiety i mężczyzny jako podmiotu działania
- kochać bliźniego nawet wroga – naczelna zasada
- nie czyn drugiemu co Tobie niemiłe – złota zasada

Na czyn człowieka ma wpływ rozum i wola, żeby człowiek za swój czyn odpowiadał, musi to być czyn w pełni wolny i w pełni rozumny.

Teoria wojny sprawiedliwej – wojna sprawiedliwa to zawsze wojna obronna, gdy człowiek się broni ma prawo użyć przemocy.

Epoka nowożytna

3 zasady reformacji:

-sola fide (sama wiara)

-sola scriptura (samo pismo)

-sola gratia (sama łaska)

Człowiek ze swojej natury wszystko co robi jest złe, jest grzechem. Człowiek osiąga zbawienie na mocy łaski.

Niccollo Machiavelli – cel uświęca środki. Był przedstawicielem empirystów, wiedzę wyprowadzał z doświadczeń, obserwacji.

Andrzej Frycz Modrzewski

Prawo pozytywne – stanowione – ma bardzo dobry wpływ na człowieka.

Hugo Grocjusz

Istnieje w świecie prawo naturalne na bazie którego można stworzyć prawo międzynarodowe.

Prawo natury jest niezależne od Boga.

Z prawa naturalnego wynikają 4 zasady:

- 1) istnieć powinnośc dotrzymania umów
- 2) zakaz naruszania cudzej własności
- 3) obowiązek naprawiania zawinionej szkody
- 4) potrzeba karania za przestępstwo

Tomasz Hobbes

Człowiek żyjąc w świecie doświadcza przykrości i przyjemności.

STAN NATURY – każdy człowiek żyje na własną rękę, nie jest niczym ograniczony, a tym co najgłębiej wpływa na człowieka jest egoizm, Egoizm jest w stanie stłumić jakieś ważne idee.

Człowiek na własny użytek tworzy Państwo (społeczeństwo), które jest umową społeczną, w której człowiek rezygnuje z części swojej wolności.

W umowie społecznej pojawiają się zobowiązania, od niego pochodzi def. prawa.

HOBBS – był jednym z niewielu myślicieli dobijających się o prawa kobiet.

John Locke

Nurt dyskusji

Istnieje prymat jednostki nad społecznością. Człowiek z natury jest dobry, ale zdarza mu się zrobić coś złe, wtedy musi zostać ukarany, kara leży u podstawy umowy społecznej.

I etap umowy społecznej:

1. tworzenie społeczeństwa
2. powołanie władzy

Władza jest potrzebna, ale nie absolutna, jest odwoływalna gdy zaczyna szkodzić społeczeństwu.

Możliwość odwołania władzy wynika z wolności człowieka, człowiek jest wolny z natury.

Spółeczeństwo liberalne

J.S. MILL – eudajmonizm utylitarystyczny (użytki – użyteczny)

Najważniejsze jest dobro społeczeństwa, dla jego dobra można poświęcić jednostkę, aby społeczeństwo było szczęśliwe.

Dobre etycznie będzie to, co będzie dobre dla społeczeństwa(służyło szczęściu), złe etycznie to co będzie służyło nieszczęściu społeczeństwa.

DEONTONOMIZM

Dobre etycznie jest to co jest realizacją głosu jakiegoś autorytetu, złe etycznie jest to co jest nieposłuszeństwem wobec autorytetu.

Człowiek nie zastanawia się czy coś jest dobre czy złe, tylko wykonuje polecenia, instrukcje.

Rodzaje:

1. Heteronomiczny
 - Teonomizm (autorytet Bóg)
 - Pozytywizm Etyczny (autorytet społeczeństwa stanowiące prawo)
2. Autonomiczny.

MONTESKIUSZ

-teoria trójpodziału władzy(ustawodawcza, wykonawca, sędziowska)

Jego poglądy wyrosły w trakcie rewolucji francuskiej.

Wolność-> równość-> braterstwo

JEAN JACQUES ROUSSEAU

Czysty stan natury, w którym istniał człowiek był bardzo dobry. Postęp cywilizacyjny zmienił ludzi.

Im większa społeczność, tym większa nierówność.

Tym co ma pomóc człowiekowi do natury jest umowa społeczna i władza, która będzie stała na straży wolności. Władza ma ograniczyć wpływ cywilizacyjny.

IMMANUEL KANT

1. Co istnieje tak naprawdę?
2. Co i w jaki sposób możemy poznać?

3. Jak powinniśmy postępować?

Napawa go radością dwie rzeczy:

1. Gwiazdziste niebo.
2. Prawo moralne które jest we mnie.

Odróżnianie dobra od zła zapisane jest we wnętrzu każdego człowieka.

Deontononizm autonomiczny – Kant jest jego przedstawicielem.

IMPERATYW KATEGORYCZNY – mówi człowiekowi postępuj w taki sposób i wedle takiej zasady jaką chciałbyś widzieć jako powszechne obowiązujące prawo.

SKRAJNY INDYWIDUALIZM – nie pochodzi od Kanta – człowiek sam z siebie jest dla siebie autorytetem.

SKRAJNY SYTUACJONALIZM

Czasy współczesne, wyłączone zostały psychologia i socjologia. Wiek XIX.

1. Podejście naturalistyczne. Cechy:

- jest w pełni świeckie, czasem ateistyczne
- pragmatyczne (nastawione na praktykę)
- utylistarystyczne (poglądy liberalne)

2. Nurt spirytualistyczny (spirytus – duch)

- nurt religijny
- nurt spekulatywny (teoretyczne rozważania)
- historia

3. Nurt socjalistyczny

- antyreligijny
- tworzący substytuty religijne
- usposobiony ewolucjonistycznie
- komunistyczny lub anarchistyczny

XIX-XX w. 2 zasadnicze nurty

1. Nurt deontologiczny
2. Teleologizm (konsekwencjonalizm)

George Wilhelm Freidrich Hegel – odróżnił moralność od etyki.

Moralność dotyczy życia społeczno-politycznego.

Etyka jest czymś oddzielnym, z jego myśli czerpał cały nurt marksistowski.

Dzieje podlegają ewolucji, rozwojowi. Dzieje to kultura, ustrój społeczny, myśl społeczna.

Rozwój zmierza do bardziej racjonalnego podejścia do rzeczywistości.
Człowiek w wyniku tej ewolucji stał się bardziej świadomy siebie, Dojrzeła wolność człowieka.

Nurt społeczny – wszystko zaczęło się od poddaństwa, od którego zaczęło się wyzwalać człowieka do wolności, w procesie dziejowym.

1. przyjście Chrystusa
2. reformacja i protestantyzm
3. rewolucja francuska
4. wiosna ludów – etap po śmierci Hegla

Najbardziej doskonałą normą jest PERSONALIZM (persona – osoba)

Wielki wkład w rozwój Personalizmu wniósł Karol Wojtyła. Personalizm opiera się na postawieniu w centrum osoby.

Dobre etycznie jest to co służy dobru osoby, złe etycznie jest to co przeciwstawia się dobru osoby.

Godność Osoby Ludzkiej

Każda osoba posiada swoją osobową godność

Cechy godności: wrodzona i niezbywalna.

Autorzy tego poglądu odróżniają godność osobową (jest wspólna wszystkim ludziom, nie można jej się zrzec, wypływa z faktu, że dana osoba jest człowiekiem) od godności osobistej (różnego rodzaju godności (urzędy) które człowiek sprawuje w swoim życiu. Godności osobistej można się zrzec lub ją utracić). Godność ta nie wpływa na człowieczeństwo, czy ktoś jest bardziej ważny.

Termin OSOBA wywodzi się od BOECJUSZA, tym co decyduje o godności wrodzonej człowieka są cechy odróżniające człowieka od świata zwierząt.

4 cechy: rozum, wolna wola, sumienie, mowa.

(re velare-odsłaniać, zdejmować zasłonę)

Człowiek poprzez mowę może się uzewnętrznic, wyraża pragnienie na zewnątrz. Czynniki duchowe również decyduje o godności wrodzonej.

POSTMODERNIZM – twierdzi, że nie ma żadnych obiektywnych powszechnie obowiązujących zasad i norm moralnych, to wynika z poglądu iż nie istnieje coś takiego jak PRAWDA OBIEKTYWNA, nie istnieje coś takiego jak względny relatywizm i obiektywność.

O tym co jest dobre a co złe decyduje się na zasadzie umowy społecznej. O tym decyduje większość społeczna.

Podziały aktów ludzkich.

Akt inaczej: czyn, działanie, uczynek.

Etyka zajmuje się aktami ROZUMNYMI.

Akt rozumny – to każdy akt, który pochodzi sprawczo od woli człowieka, która jest wprawiona w działanie przez rozumowe poznanie dobra (celu) jako zamierzonego przez nią skutku.

Filozoficznie, nie istnieje zło(moralnie istnieje tylko dobro), zło to jest brak dobra.

Głównym celem woli człowieka jest dobro.

Rozum rozpoznaje dobro, przekazuje tę informację do woli człowieka.

Etyka wyróżnia też akty NIEROZUMNIE.

Są to akty, które sprawczo pochodzą od innej władzy niż rozum i wola np. trawienie, przepływ krwi.

Akty nierozumne nie mają dla etyki większego znaczenia.

Akt rozumny KONIECZNY – zachodzi wówczas kiedy wola człowieka zostaje zdeterminowana do działania specyficzną naturą określonego dobra, którym jest dobro nieskończone, czyli ABSOLUT.

AKT ROZUMNY WOLNY – przez akt rozumny wolny rozumie się taki akt, w którym wola człowieka nie skrępowana przez przeszkody zewnętrzne ani nie poddana przymusowi działania wg praw przyrody dokonuje wyboru określonego dobra z pomiędzy kilku poznanych możliwości działania.

Wśród tych możliwości działania przy akcie rozumnym i wolnym zachodzą zazwyczaj następujące zależności:

1. człowiek ma możliwość działania albo niedziałania
2. możliwość wyboru pomiędzy dobrami krańcowo-przeciwnymi
3. możliwość wyboru między dobrami gatunkowo-różnymi.

AKTY WOLNE

Kryteria podziału:

1. uwzględnienie ontycznej struktury aktu
2. stopień świadomości potrzebny do dokonania aktu
3. świadomość zamierzenia (intencja) mocą którego człowiek spełnia dany akt.

1. Akty samorodne i akty nakazane.
2. akty w pełni świadome i częściowo świadome
3. akty zamierzone: aktualnie, wirtualnie, habitualnie.

Oddzielną grupą są jeszcze akty: chcenia i niechcenia.

Podział ontyczny dokonany jest ze wzgl.. na przyczynę aktu.

Akty samorodne – bezpośrednią przyczyną jest wolna wola działania człowieka, jest też jedyną władzą, wola jest głównym i jedynym aktem np. miłość.

Akty nakazane – to te, które są nakazane przez wolę człowieka, ale spełniane przez inną władzę człowieka. Podziały: akty nakazane: zewnętrzne i wewnętrzne.

Zewnętrzne- akt w którym wola człowieka wpływa na dany akt człowieka (człowiek idzie na spacer)

Wewnętrzne – wola wpływa na wewnętrzną władzę człowieka (na rozum)

Zewnętrzne wykonanie aktu może przybierać różne kształty:

1. może polegać na działaniu pozytywnym (człowiek wykonuje jakąś czynność)
2. może polegać na zaniechaniu czynności
 - która leży w możliwości człowieka (człowiek może zrobić ale nie chce)
 - która zmieniałaby stan rzeczy (nie pozwolilibyśmy wejść dziecku na kruchy lód)

Działanie pozytywne może być: bezpośrednie i pośrednie.

Wolna wola może na 2 sposoby oddziaływać na inne władze człowieka.

1. determinacja – wolna wola jest w stanie zdeterminować inne władze człowieka
2. sposób polityczny – wolna wola pobudza do działania, chęć czynu ale nie determinuje całkowicie do działania

Akty w pełni świadome – to te, w których ma miejsce pełne poznanie dobra (celu) w taki sposób, że człowiek wie co robi równocześnie czyni to przy pełnej zgodzie ze strony woli.

Akt nie w pełni świadome – to akt, w którym przy wykonywaniu danej czynności bądź poznanie rozumowe bądź wolność wyboru woli została częściowo ograniczona na skutek oddziaływania na nie jakiejś przeszkody.

Akty spontaniczne – to te, które przybierają postać odruchu, kiedy nie jest wyłączona ani wola ani rozum człowieka, występują u wszystkich ludzi.

Akty zamierzone aktualnie – zachodzą wówczas kiedy wykonywaniu odpowiedniej czynności towarzyszy równocześnie świadomość zamierzenia (intencja) czyli woli spełnienia tego aktu, może mieć formę wyraźną lub ogólną.

Akty zamierzone wirtualnie - intencja człowieka oznacza nastawienie woli tego człowieka w ten sposób że podjął on świadomie decyzję spełnienia danej czynności, decyzji tej nie zmienił w ten sposób że tkwi ona w jego podświadomości i jej mocą urzeczywistnia zamierzoną czynność ale w tym danym momencie już sobie tej decyzji nie przypomina.

Akty zamierzone Habitualne (habitus-stały) – wyraża się w stanie woli człowieka, który podobnie jak przy intencji wirtualnej podjął określoną decyzję i jej nie odwołał ale z czasem zapomniał o tej decyzji w skutek czego nie może

już ona wywierać jakiegokolwiek wpływu na jego działanie (intencji już nie ma ale ze wzgl. na to że była może wprowadzić na człowieka pewne skutki).

Intencja ewentualna – ewentualne zamierzenie (tzw. gdybanie)

Akty niechcenia – z właściwym niechceniem mamy do czynienia wtedy gdy zachodzi akt oporu i odwrócenia się woli od konkretnego przedmiotu (takie niechcenie to NIECHCENIE POZYTYWNE – może być całkowite (zupełne) i połowiczne.

Niechcenie całkowite istnieje wtedy gdy wolna wola człowieka odwraca się od tego przedmiotu całą swoją siłą.

Niechcenie połowiczne – polega na tym, że wola człowieka odwraca się od jakiegoś przedmiotu z ociąganiem się, dowodząc tym samym częściowego w nim upodobania.

PRZESZKODY

1. aktualne
2. habitualne

Przez przeszkody aktu ludzkiego rozumiemy ogół tych czynników które oddziałując na określony akt ludzki bądź utrudniają normalne funkcjonowanie rozumu lub woli bądź całkowicie je uniemożliwiają.

1. Przeszkody aktualnie to te które działają w danym konkretnym momencie, zazwyczaj są krótkotrwałe.
2. Przeszkody habitualne – stałe przeszkody, które stale towarzyszą przez długi okres czasu.

Spośród przeszkód aktualnym wyróżniamy:

1. Ignorantia – inaczej niewiedza: pokonana (zawiniona, niezawiniona), niepokonalna (może zwalniać człowieka z odp. moralnej za czyn)
2. Passiones – uczucia
uczucia są moralnie obojętne, tzn, że człowiek nie ponosi żadnej odpowiedzialności etycznej za uczucia które w nim powstają. Mogą być: przyjemne i nieprzyjemne. Uczucia mogą zmniejszać lub znosić odpowiedzialność za swój czyn. Uczucia są: uprzedzające (przed czynem) i następujące (po czynie). Dla nas istotne są uczucia uprzedzające.
3. Strach: ciężki i lekki
4. Przymus – gwałt – zachodzi wtedy gdy dana osoba spełnia określoną czynność pod fizycznym naciskiem ze strony innej osoby ale wbrew własnej woli.

Przymus bezwzględny – gdy człowiek jest zmuszony fizycznie do czegoś i istnieje w nim opór, znosi on całkowicie odpow. za popełniony czyn.

Przymus względny albo zewn. przymus fizyczny ale temu się nie opiera wewnątrz, do przymusu względnego zalicza się zazwyczaj tzw. przymus psychiczny.

PRZESZKODY HABITUALNE:

DDA – Dorosłe Dzieci Alkoholików

1. błędne opinie i uprzedzenia – rozumiemy silne przekonania umysłowe niezgodne z obiektywną prawdą moralną a wykształcone w wyniku wychowania czy też wpływów środowiska do którego najczęściej zalicza się otoczenie, literaturę i środki masowego przekazu
2. wrodzone skłonności i nałogi
3. choroby psychiczne

DSMW – amerykański katalog chorób, według którego mówimy o:

1. upośledzenia umysłowe
2. syndromy mózgowie – może być całkowite lub częściowe ograniczenie odpowiedzialności.
3. psychozy psychogenne – psychozy maniakalno-depresyjne, schizofrenia, paranoja
4. zaburzenia psychosomatyczne – zaburzenie neurogenne
5. psychoneurozy – inaczej nerwica
6. zaburzenia osobowości
7. przejściowe zaburzenia osobowości

SUMIENIE SYNDEZJOLOGIA

Czyń dobro unikaj zła

Schemat podejmowania decyzji

1. zaistnienie faktu
2. namysł (za i przeciw)
3. decyzja -> realizacja
4. próba oceny

Prawo epiki (epikeia – złagodzenie)

SUMIENIE – jest to w świetle ogólnej oceny lub normy uformowany osąd o moralnym dobru lub złu zamierzonego przez człowieka jego własnego konkretnego aktu, którego zrealizowanie staje się źródłem wew. aprobaty bądź poczucia winy, własnego bycia dobrym lub złym człowiekiem.

Najkrótsza def. sumienia: ostateczna, subiektywna, norma moralna.

Sumienie działa na zasadzie sylogizmu wg którego następuje zakodowanie normy i stwierdzenie czy coś jest złe.

Najważniejsze rodzaje sumienia:

- 1) sumienie przeduczynkowe (namysł)
- 2) sumienie pouczynkowe (próba oceny)

- 3) sumienie trafne (dobrze ukształtowane, dojrzałe) sumienie kształtuje się w wyniku wychowania człowieka.
- 4) Sumienie laksystyczne (szerokie) stan sumienia w którym człowiek potrafi sobie wszystko wytłumaczyć
- 5) Sumienie zatwardziałe – człowiek jest w stanie popełniać ciężkie zło i nigdy nie mieć wyrzutów sumienia.
- 6) Sumienie tzw. faryzejskie – człowiek dla innych jest bardzo surowy ale dla siebie nie
- 7) Sumienie skrupularne (skrupuły, bardzo bolesne i niczym nie uzasadnione poczucie winy)
- człowiek prawie we wszystkim co robi upatruje zła, może istnieć samoistnie oraz z innym schorzeniem np. depresja, innym schorzeniem jest nerwica.

TEORIA DÓBR

Klasyczny podział dóbr wg Arystotelesa (od najniższego)

1. Bonum Delectabile – dobro przyjemne (przynosi przyjemność ale można się bez tego obyć)
2. Bonum Utile – dobro użyteczne (dobra stanowiące środek do osiągnięcia innego dobra)
3. Bonum Honestum – dobro godziwe (od słowa godność) i wiąże się z godnością osoby ludzkiej) dobro osoby ludzkiej.

Innym rodzajem pomocy jest piramida istnień(od najwyższego):

Człowiek, świat zwierząt, świat materii ożywionej (rośliny), materia nieożywiona(świat rzeczy).

Sumienie prawdziwe i błędne

Prawdziwe wtedy jeśli osąd sumienia jest zgodny z obiektywną normą moralną. Błędne – to sytuacja w której osąd sumienia jest niezgodny z obiektywną normą moralną ale ta niezgodność jest związana z tzw. dobrą wolą czy dobrą wiarą. Może być błędne niepokonalnie, wtedy gdy człowiek nie ma wpływu na to, że znajduje się w błędzie oraz błędne pokonalnie, wtedy gdy człowiek celowo trwa w błędzie.

Sumienie pewne – oznacza stan sumienia, w którym człowiek w formowanych przez siebie konkretnych sądach moralnych wyklucza uzasadnione dostępnym mu potocznym poznaniem rację wątpienia.

Sumienie wątpliwe – oznacza stan sumienia, w którym człowiek albo nie jest zdolny uformować sobie jakiegokolwiek sądu o wartości moralnej konkretnego czynu albo też formułuje taki sąd ale z towarzyszącą mu uzasadnioną obawą błędu, czyli z uzasadnionym podejrzeniem że zamierzony akt jest zły i zakazany.

Sumienie zawikłane – to takie kiedy człowiek nie jest zdolny do przezwyciężenia doznawanych trudności i sądu, że cokolwiek uczyni popełni zawsze zło moralne.

METODY URABIANIA SUMIENIA PEWNEGO

1. Metoda drogi bezpośredniej – najstarsza najczęściej występująca – jak mam wątpliwości zasięgam rady u moralnego autorytetu
 2. Metoda pośrednia rozwiewania wątpliwości, polega na tym że osoba mająca wątpliwości powinna przeprowadzić tzw. praktyczne rozumowanie które ma zmierzać do rozwiewania wątpliwości.
- wątpliwości co do prawa stanowionego (pozytywnego) gdy zachodzi rzeczywista wątpliwość co do istnienia lub troski normy prawa pozytywnego wolno kierować się własnym zdaniem byle było ono wystarczająco uzasadnione.
 - wątpliwość co do prawa naturalnego – prawo naturalne nie może być samo w sobie czyli obiektywnie wątpliwe, ani co do swego istnienia, ani co do swej treści.
 - wątpliwość co do faktu z zakresu prawa pozytywnego

Etyka wypracowała szczegółowe zasady refleksyjne

1. W przypadku wątpliwości w lepszej sytuacji jest ten kto rzecz posiada od tego kto zgłasza do niej pretensje tzw. zasada posiadania.
2. W przypadku wątpliwości czy została spełniona jakaś czynność obowiązkowa należy sprawę rozstrzygnąć wg tego jak dana osoba zazwyczaj się w tej sytuacji zachowuje.
3. Nie można nikomu przypisać wykroczenia na podstawie wątpliwego domysłu ale należy je udowodnić.
4. W przypadkach wątpliwych podwładny winien się dostosować do woli przełożonego.
5. To co człowiekowi odpowiada w wypadku wątpliwości można tłumaczyć szerzej, co mu jest przykre można zacieśniać.
6. Kiedy wątpliwość dotyczy prawnej ważności określonego aktu należy przyjąć że akt był dokonany ważnie.